

1150
20
PÕLLUMAJANDUSLIKKE
NÕUANDEID KOLHOOSIDELE

O. NUUT

KOLHOOSI
HOBUSETALL

Sundeksemplar

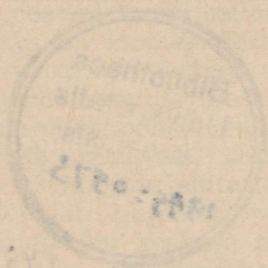
PÕLLUMAJANDUSLIKKE NÕUANDEID KOLHOOSIDELE

O. NUUT

KOLHOOSI HOBUSETALL

RK

POLIITILINE KIRJANDUS

TALLINN 1949

SISSEJUHATUS

Eestimaa K(b)P Keskkomitee III pleenumi otsuses 2. juunist 1949 „NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja UK(b)P Keskkomitee määruse „Kolhooside ja sovhooside produktiivse ühisloomakasvatuse arendamise kolme aasta plaani (1949—1951)“ täitmise abinõudest“ on öeldud (järgmist: „Eestimaa K(b)P Keskkomitee pleenum konstateerib, et rõhuval enamikul meie vabariigi kolhoosidest ei ole tüüp-loomakasvatushooneid ja nad peavad loomi selleks kohandatud taluhoonetes. Selle tõttu on loomakasvatushoonete ehitamine kolhoosides meie vabariigi partei-, nõukogude ja põllumajandusorganite esmajärguline ülesanne.

... Uute loomakasvatushoonete ehitamist kolhoosides ja sovhoosides teostada vastavalt kolhoosiperede hoonete paigutuse plaanile, sovhooside ehituste paigutuse plaanile, määrates lähemal ajal tingimata kindlaks kolhooside administratiiv-majandusliku keskuse paigutus.

Pidada vajalikuks läbi viia loomakasvatushoonete ehitamine kolhoosides ja sovhoosides tüüpprojektide järgi, võttes arvesse nende kompleksse mehhaniseerimise võimalusi.“

Kolhoosikorra üleminemine meie vabariigis nõuab ka hobusetallide ulatuslikku ümberorganiseerimist. Sotsialistlik suurmajapidamine vajab kõrge agrotehnika läbiviimiseks ja suurte saakide saamiseks tugevat põllutööhobust. Tugev ja terve põllutööhobune kasvab, areneb ning puhkab eeskujulikult ehitatud, sisustatud ja kõigile tervishoiutingimustele kohandatud ühistallis, mille juurde peavad kuuluma koplid ja tarandikud (jalutuskoplid) hobustele värske õhu ja liikumise võimaldamiseks.

Asunud sotsialismi teele, on meie kolhooside üheks esimeseks ülesandeks ehitada oma hobusefarmidele sellised tallid.

Üldnõuded hobusetallidele

Poole osa oma elust veedab hobune tallis. Tööhobustele on tall puhkekohaks, noorhobustele üleskasvamise paigaks. Sellest lähtudes tuleb kolhooside tallid ehitada ja sisustada uusimate zootehnika ja veterinaarnõuete kohaselt.

Oma sisustuselt jaotatakse tallid kahte rühma: tööhobuste tallid ja tõuhobuste tallid. Esimesed on tavaliselt sisustatud latritega tööhobuste paigutamiseks seotult, teised aga sulgudega (boksidega), kus tõuhobuseid hoitakse vabalt, ilma sidumata. Soovitav on ka tööhobuste tallid sisustada sulgudega, sest need pakuvad paremaid väljapuhkamise võimalusi.

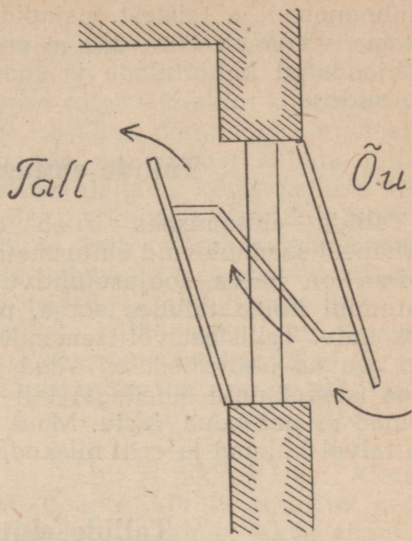
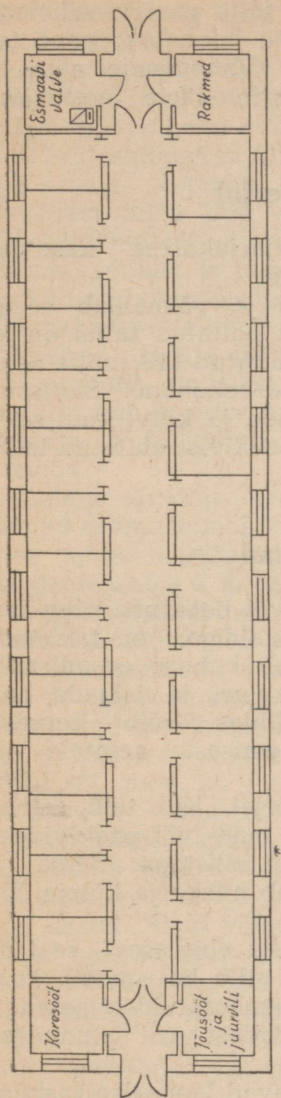
Tallid ehitatakse tavaliselt 20—40 hobuse jaoks. Talli ehitamist suuremale hobuste arvule ei peeta soovitavaks. On parem, kui kolhoosis on mitu talli. See võimaldab hobuste rühmitamist (suguhobused, noorhobused jne.), samuti on siis nakkushaiguste puhul võimalik isoleerida haigeid hobuseid tervetest (vt. joon. 1).

Tallid peavad olema valged, kuivad, puhtad, hea õhuvahetusega, talvel küllaldaselt soojad ja suvel jahedad.

Tallide asukoha valik

Talli asukoha valikul tuleb silmas pidada, et see oleks kuiv, võimalikult kõrgemal pinnal ning et põhjavesi asuks sügaval. Üldiselt peab talli ümbrus olema avar ja omama küllaldast maa-ala, mis võimaldab teede rajamist, otstarbekohase ja kuiva talliõue planeerimist ning tallide lähedusse hobustele lasipuude, jalutuskoplite, riistakuuride ja sõnnikuhoidlate ehitamist.

Talli asukoht määratakse kindlaks kolhoosi administratiiv-majandusliku keskuse ühtses süsteemis ja selle valikul tuleb kasutada võimalikke looduslikke kaitseid külmade tuulte eest. Kus maapind on täiesti lage, seal on soovitav õuele istutada hekke ja puid, mis suureks kasvanult annavad hoonetele vajalikku kaitset.

Joonis 2. Akna avamise seadeldis.

Joonis 1. Hobusetalli põhiplaan 14 tööhobuse ja 10 tühohobuse suluga.

Mitme talli ehitamisel tuleb neile jätta vastav vahemaa. Eluhoonetest ja teistest majapidamise hoonetest peab tall asuma vähemalt 300—200 m eemal. Vahemaade nõue on põhjendatud kahjutulede ja zoo-veterinaarsete eeskirjade normidega.

Tallide ehitusmaterjal

Tallide ehitamiseks tuleb esmajärjekorras kasutada kohapeal saadaolevaid ehitusmaterjale.

Puu on halva soojusejuhtivusega ja võimaldab seega paremini hoida tallides sooja, puust ehitatud tallis on ka õhk kuiv. Tellistest või tsemendist ehitatud tall, mille seintes asuvad õhuvahed, on väga otstarbekohane. Saviseintega (saviplonnid õlgedega) tall on soe ja kuiv, kuid saviseinad ei pea kaua vastu. Maa- ja paekivist ehitatud tallid on talvel külmad ja eriti niisked.

Tallide ehitusosad

Talli alusmüür tehakse maakivist või betoonist ning isoleeritakse seinast tõrvapapi või asfaldiga, et takistada niiskuse ülesimbumist. Niiskus mõjub hobuse organismile halvasti, kutsudes esile külmetushaigusi ja jalgade haigestumisi. Niiskuse olemasolu tallides võib kergesti kindlaks teha veetilkade kogunemisest seintele ja lagedele.

Seinteks sobib väga hästi puumaterjal. Kui talli seinad ehitatakse tellistest, tsemmentkividest, maa- või paekividest, siis tuleb seinad seest vooderdada tellistega. Seinad ja voodri vahele jäetav õhuvahed takistab niiske ja külma õhu tungimist talli.

Kus on läheduses saadaval kõlblikku ehitussavi, seal on otstarbekohane püstitada kolhooside talle ka savist, kuid eelistada tuleb siiski tellistest või tsemmentkividest seinu.

Lagi ehitatakse peamiselt laudadest või pindudest, mõnikord ka palkidest või betoonist.

Laed peavad olema: 1) küllalt tugevad laepealse raskuse

kandmiseks ja 2) hästi soojapidavad, et säilitada talvel tallis soojust.

Lae soojuspidavust on võimalik tõsta kõigi pragude saviga määrimise teel ja liivaga katmisega, mis ei lase sooja läbi. Tuleohu vältimiseks tuleb soojakiht katta saviga. Talli lagi ehitatakse üldiselt 2,8—3 m põrandast kõrgemale.

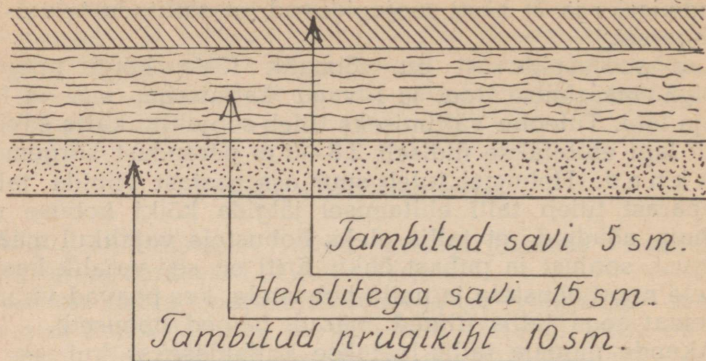
A k n a d. Hobustel tuleb suur osa aastast viibida tallis. Seepärast tuleb talli ehitamisel jälgida kõiki hobuse teravishoiu nõudeid, et tallis oleks hobustele vajalikul määral valgust, soojust ja puhast õhku. Eriti on see vajalik kasvavatele noorhobustele ja neile hobustele, kes peavad viibima pikemat aega tallis (tiined. märad, haiged hobused).

Akende pindala tallis loetakse küllaldaseks, kui see on $1/15$ põrandapindalast, teiste sõnadega, et iga 15 m^2 põrandapinna kohta oleks 1 m^2 aknapinda. Valgustuse suhe võib kõikuda $1 : 10$ kuni $1 : 20$, s. o. aknapinna suhe põrandapinnaga.

Akende tavaline kõrgus on 0,5 m ja pikkus 1 m. Aknad peavad asuma seinas hobuste peadest kõrgemal, nii et neist tulev valgus ei langeks hobustele otse silma. Akna alumine äär peab olema 2 m põrandast kõrgemal.

Meie kliimas ei pea ühekordsed aknad küllaldaselt sooja, seepärast tuleb need teha kahekordsete raamidega. Tuulutamiseks avatavad aknad tuleb teha nii, et akna lahtikäivate poolte avamisel külm õhk ei langeks otse alla hobuste peale, vaid et värske õhu juurdevool oleks suunatud ülespoole, kust see sooja talliõhuga segunenult langeks allapoole (vt. joon. 2).

U k s e d. Vastavalt tuleohutuse nõuetele peab tallil olema vähemalt kaks väljapääsu. Tallides, kus on kaks rida sulgusid ja keskel vahekäik, on kõige otstarbekam ehitada kummassegi otsa 2,5—3 m laiad ja 2,3 m kõrged kahe poollega ukсед. Need võimaldavad ka koormaga läbi pääseda. Ukсед peavad avanema väljapoole. Kuna tõuhobused viibivad rohkem tallis, siis on nende tallide ukсед soovitatav teha nii, et ukse ülemist poolt oleks võimalik avada alumisest eraldi. See võimaldab uste lahtihoidmist, ilma et oleks karta varssade väljapääsemist või teiste loomade talli sattumist.

Joonis 3. Talli põranda läbilõige.

Kahe poolega ustest kasutatakse üht poolt „jalgväravana“, kuna vankri või koormaga sisse ja välja sõitmisel avatakse mõlemad pooled.

Talli soojapidavuseks on soovitatav ukсед vooderdada ja sissekäik varustada tuulekoja või kahekordsete ustega.

Talli põrand peab olema küllaldaselt tugev, vastupidav vedelike mõjudele ja soe.

Telistest põrand on otstarbekohane, kuid selle ehitus läheb liiga kalliks.

Tori Hobusekasvanduse kogemustel osutub parimaks talli põrandaks õigesti ehitatud tambitud savipõrand. Selline põrand laseb nõrgalt niiskust läbi ja mõjub hästi kapjadele.

Tambitud savipõrand valmistatakse järgmiselt: kõige alla asetatakse kiviprügi, purustatud telliseid või muud ehitusprügi. Desinfektsiooni otstarbel valatakse see üle lubjalahusega. Pärast seda tambitakse prügi hoolikalt kinni. Selle peale asetatakse tõrva või fenolaadiga imbutatud pikkade hekslitega segatud 15—20 sm paksune savikiht, mis korralikult kinni tambitakse. Kõige peale asetatakse 5 sm paksune hoolikalt kinni tambitud savikiht (vt. joon. 3).

Tambitud savipõranda eest tuleb pidevalt hoolitseda, sest paljudel hobustel on kombeks põrandat jalgadega trampida ja kaapida, tekitades sellega auke põrandasse. Samuti võivad augud tekkida vahekäikude korduval pühkimisel. Neisse aukudesse koguneb niiskus, põrand muutub ebaühtlaseks ja hobustele ebamugavaks. Et seda vältida, tuleb põrandat perioodiliselt tasandada ja auke täita. Seks otstarbeks hoitakse tallides vajalik savivaru.

Tambitud savipõrand laseb vähesel määral läbi vedelaineid, mille tõttu teatava aja möödumisel põrand muutub mustaks, kujunedes soodsa asukohaks pisilastele. Need omakorda kutsuvad esile hobuste haigusi.

Tambitud savipõrandat tuleb tingimata üks kord aastas remontida, asendades vana savikihi uuega. Kõige parem on remonti teostada suvel, kui hobused on karjamaal. Põranda remont teostatakse talliremondi ja desinfitseerimisega üheaegselt.

Puupõrand ei vasta zoohügieeni nõuetele, mille tõttu see on tambitud savipõrandast halvem. Puupõrand kuivatab kabja sarvainet, imeb endasse ja laseb läbi niiskust. Neil põhjustel ei ole puumaterjal tallipõrandaks sobiv.

Tsementpõrand ehitatakse peamiselt talli vahekäikudele. Libisemiste vältimiseks tehakse tsementpõranda pealne pind valamisel krobeline.

Turbapõrand, mis ehitatakse sulgudes ja latrites nn. turbamadratsina savi-, tsement- või tellistest põranda peale ei ole kuni käesoleva ajani kuigi laialdaselt levinud. Turvaspõrandamadratsina võib tulla kasutamisele seal, kus seda on külluses.

Turbamadrats on hügieeniline, küllaldaselt tihe, raskuse pealeasetamisel vetruv ja mõjub hästi kapjadele. Sellisel põrandal puhkab hobune pärast tööd hästi. Turbamadrats on soe. Selle ehitamisel asetatakse sulgudes (boksides) kuivad turbamättad nagu tellised tihedalt savi-, tsement- või tellistest põrandale ja tambitakse tugevasti kinni. Turvast tuleb vahetada üks kord aastas — suvel. Et turbamadrats kauem püsiks, tuleb allapanuna kasutada õlgi, mis kaitsevad madratsit.

Talli põrand tuleb ehitada kallak, et võimaldada vedelike

äravoolu piki talli ehitatud virtsarennidesse. Kallak ei või olla suurem kui 5 sm kogu sulu (boksi) ulatuses. Liiga suure kallaku puhul on põrand sulus hobuse esijalgade juures kõrgem kui tagajalgade juures ja kogu keharaskus toetub siis peamiselt tagajalgadele. See olukord ei võimalda hobusel korralikult puhata.

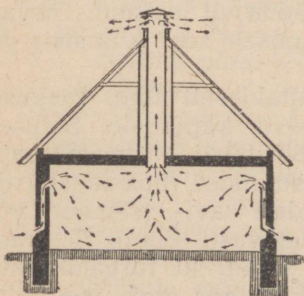
Hobuste nakkushaiguste puhul uuendatakse nii tambitud savipõrandad kui ka turbamadratsid ja teostatakse üldist desinfektsiooni vastavalt veterinaarpersonaali juhistele.

Tallide õhustamine (ventilatsioon) on vajalik puhta õhu säilitamiseks, temperatuuri reguleerimiseks ja liigniiskuse (rõskuse) kõrvaldamiseks. Ühe tunni jooksul vajab üks hobune 120 m³ värsket õhku, selles ulatuses peab talli värsket õhku juurde voolama. Temperatuur tallides ei tohi talvel langeda alla 10—6° ja suvel tõusta üle 20—25° C.

NSV Liidu eesrindliku loomakasvatuse sovhoosi „Karavajevo“ kogemustel võib temperatuur karjalaudas talvel langeda isegi alla 0° C, ilma et see mõjuks looma organismile kahjustavalt, vastupidi — see karastab organismi.

Tallide õhustamisega on võimalik temperatuuri reguleerida. Peale niiskuse, mis võib olla tingitud talli ebaõigest ehitusviisist, on suurema alatise niiskuse tekitajaks hobused ise. Niiskust tekitavad hobuse kehast väljuvad aurud, samuti väljaheited. Keskmiselt annab hobune tunnis 320 g veeaurusid. Kui arvame ühe hobuse kohta 30 m³ õhku, siis on talli õhk juba ühe tunni jooksul veeaurudest üle küllastatud ja osa auru tiheneb veena seintele ja lagedele. Sellest näeme, et veeaurusid tallis tuleb vähendada õhuvahetussüsteemi abil.

Tallide õhuvahetus toimub loomulikult teel seinte, uste, akende

Joonis 4. Õhuvahetus-süsteem tallis.

ja ka lae kaudu. Et loomulik õhuvahetus on ebakindel ja ja raskesti reguleeritav, tuleb sisse seada kunstlik õhuvahetus õhuakende, õhuaukude, õhukorstnate või elektriventilaatorite abil. Aknad ja õhugaugud on peamiselt värske õhu juurdevooluks talli, korstnad ja ventilaatorid aga riknenud õhu äravooluks.

Õhugaugud seintesse tehakse lae alla suurusega 15×15 sm või 15×20 sm ja varustatakse suletava klapiga. Õhu äravooluks tehakse tõmbetorud läbimõõduga $0,5 \text{ m}^2$. Need on kahesugused: 1) kerge te gaaside äratõmbetorud, mis algavad lae alt ja on paigutatud vahekäigu kohale, 2) raskete gaaside tõmbetorud, mis asetatakse põrandast mitte kõrgele, seinte lähedusse.

Tõmbetorud läbivad pööningu ja väljuvad katusest, ulatudes $0,5 \text{ m}$ katuseharjast kõrgemale. Torude ülemised otsad kaetakse katusega, et takistada nende kaudu vihma ja lume sattumist talli (vt. joon. 4).

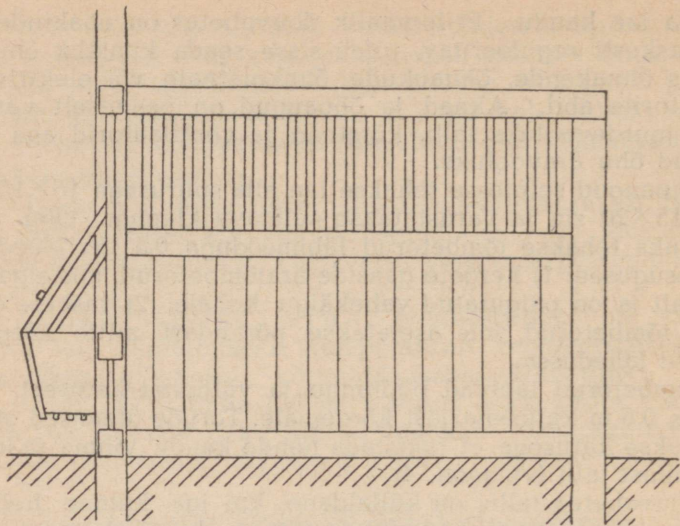
Õhuvahetus tallis on küllaldane, kui iga kümne hobuse kohta on neli õhu sissevoolu auku ja üks tõmbetoru, millele lisandub veel õhuvahetus akende kaudu.

Uute tallide ehitamisel elektrifitseeritud kolhoosides tuleb rikutud õhu tallist väljajuhtimiseks kasutusele võtta elektriventilaatorid. Need töötavad 0,04-hobujõulise elektrimootoriga. Üks selline ventilaator suudab tunnis uuendada umbes 1500 m^3 õhku. Iga 12 hobuse kohta tuleb üles seada üks ventilaator. Värske õhu juurdevool toimub seinatorude kaudu loomulikult teel.

Tallide sisemine ehitus. Latrid ja sulud (boksid)

Tallid sisustatakse kas sulgude (bokside) või latritega. Tõuhobuste tallid sisustatakse sulgudega, sest sulg on vajalik tiinele ja varsaga märrale, samuti noorhobustele ja tõutäkule.

Sulu mõõted. Sulu pikkus, samuti laius peavad olema 2—2,5 hobuse turjakõrgust. Vahesein tehakse 1,5—2 m kõrguseni tihedalt kinni, kõrgemale ehitatakse raud- või puuvarbadest võrestik. Varbade vahe peab olema kit-

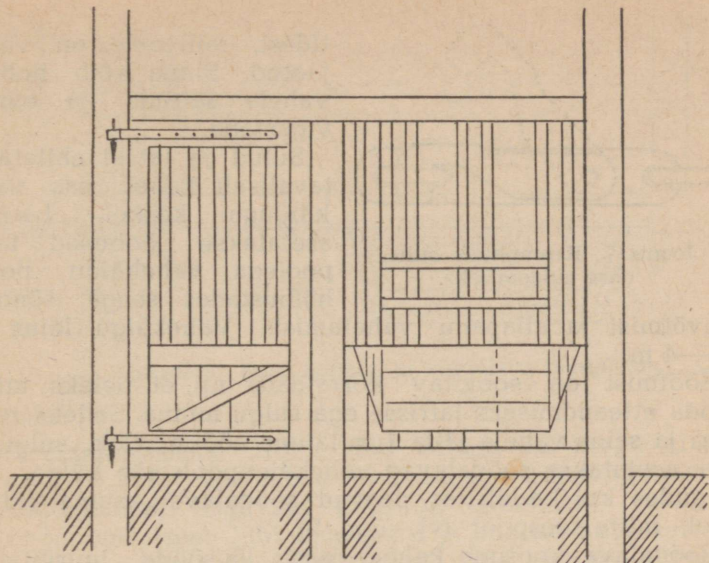
Joonis 5. Sulu pikilõige sõime kohalt. Läbi sõime varbadest põhja langeb heinapuru allaasetatavasse kasti.

sam kui hobuse kabi (5—7 sm). Võrestik hoiab ruumi valgema (vt. joon. 5).

Sulu ukse laius on tõuhobustele 1,2 m, tööhobustele 1 m, kõrgus 2,2 m. Ukse sulgemiseks kasutatakse kramphaaki (vt. joon. 6 ja 7).

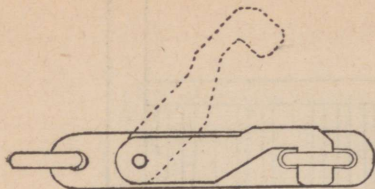
Tori Hobusekasvanduse kogemustel on 1—2 a. vanuses sälund soovitatav paigutada ühisesse sulgu, mis suuruselt peab vastama sälgude arvule. Ühises sulus arenevad noorhobused iseloomult sõbralikuks nii teiste hobuste kui ka inimeste vastu.

Tööhobuste tallides on vajalik 30—40% hobuste jaoks ehitada sulud, ülejäänud pindala võib sisustada latritega. Sulud on vajalikud tõutäku, tõumärade ja varssadega märade paigutamiseks. Otstarbekohane on (Tori Hobusekasvanduse kogemuste kohaselt) ka tööhobuste tallid varustada kogu ulatuses sulgudega, sest viimased on avaramad ja võimaldavad hobustele paremat puhkust.

Joonis 6. Sulu esikülg.

Latri mõõdud on sulu mõõtudest väiksemad. Latri laius peab olema 1—1,5 hobuse turjakõrgust ja pikkus 3—3,5 m. Kui latritel on kinnised vaheseinad, siis tehakse need tugevatest, vähemalt 4 sm paksustest laudadest 1,5—2 m kõrguseni. Kõrgemale aga ehitatakse raud- või puuvarbadest võrestik samal viisil kui sulgudelgi. Võrestik on latri sissekäigu osas madalam ja peapoolses osas kõrgem. Kinnine vahesein peab ulatuma põrandani või sõnnikuni tihedalt, et hobune ei saaks oma jalga magades seina alla ajada. Vaheseina alumise osa pehkimise vältimiseks on soovitatav see 25—30 sm kõrguseni teha betoonist. Kinnise vaheseina asemel kasutatakse leplikumate hobuste juures odavamalt rippuvat vaheseina. See koosneb ainult 1 m kõrgusele asetatud vahepuust või sellega liidetud, paarist lauast kokkulöödud allapoole rippuvast jätkosast, mille kõrgus põrandast on umbes 30 sm. Vahepuu on asetatud püstpostidele ja see peab andma edasi-tagasi liikuda (vt. joon. 8). Vaheseinu ei ole otstarbekohane ehitada lat-

Joonis 7. Kramphaak sulu
ukse sulgemiseks.

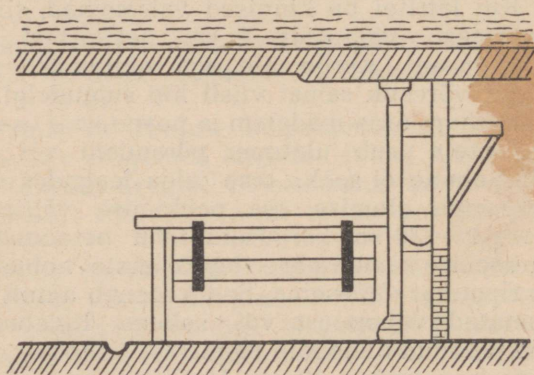
äravõtmist ja allapanu vahetamist. Vahekäigu laius on 2,5—4 m.

Söötmist on soovitav korraldada nii, et poleks tarvis sööda etteandmiseks latrisse ega sulgu minna. Selleks tuleb latri ja seina vahele jätta 1 m laiune söötiskäik, sulgudes aga asetatakse söödalavad vahekäigupoolsesse külge. Nii sulgudes kui ka latrites peavad söödalavad asuma väljaspool, mitte seespool (vt. joon. 9).

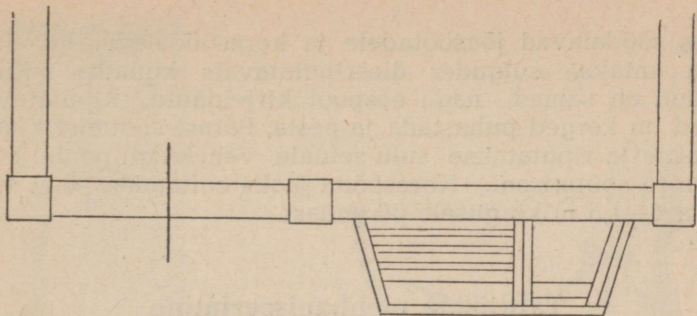
Söödalava koosneb kahest osast: jõusööda, juurvilja ja hekslite söötmise künast ja koresöödasõimest. Küna tehakse tugevatest lehtpuulaudadest. Puhastamise hõlbustamiseks on soovitav nurgad ja põhi täita tsemendikorruga, muutes

tidest, milledele on vahed jäetud. Sinna võib hobune vahele sattuda ja ennast vigastada.

Sulud ja latrid ehitatakse tavaliselt kahes reas, vahekäiguga keskel. Latrites asetatakse hobused tagupoolega vahekäigu poole, hõlbustades seega sõnniku

Joonis 8. Hobuse latri vahepuu.

Joonis 9. Sulu esikülg ja söödalava põhiplaan.

need ümmarguseks. Küna võib valada ka kivist alusele betoonist, kuid see läheb kallimaks. Koresöödasõim on jõusöödakünast sügavam ning on varustatud varbadest põhjaga, mis laseb läbi heinapuru ja hobuse hingeauru. Et hobune ei saaks koresööta sõimest välja tõugata, kaetakse sõimed avara raudraadist restiga, mille aukudest hobuse nina vabalt läbi mahub. Ka võib asetada sõime välisääre kõrgenduseks 1—3 puuvarba. Latritega tallides tehakse söödalavad jõu- ja koresöötadele kombineeritult — üle kogu latrite eesseina tehakse söödalava, mis jaotatakse osadeks.

Küna pikkus on 35 sm, laius pealt 45 sm, sügavus 45 sm. Põhjast on küna umbes 10 sm võrra kitsam. Kallakus tehakse ühelt küljelt.

Sõime pikkus on 75 sm, laius pealt 45 sm, sügavus 60 sm. Põhjast on sõim samuti 10—15 sm võrra kitsam. Söödalava ääre kõrgus maast on umbes pool hobuse tunjakõrgust. Hobuste jootmiseks tallis kasutatakse automaatjootmise süsteemi. Igal hobusel on individuaaljooginõu, kuhu juhitakse vesi kogu kolhoosi hoonetele ühisest veevärgist. Zoohügieeni ja profülaktika nõuete seisukohalt ei ole soovitatav kasutada ühist joogiveetõrt.

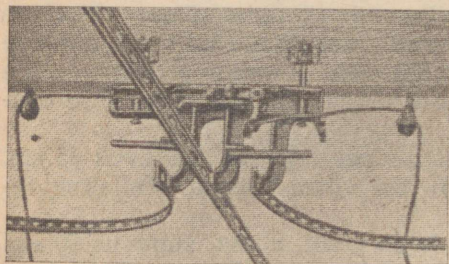
Kirjeldatud viisil on tallid sisustatud Tori Hobusekasvanduses ja seda võib soovitada ka kolhooside tallidele. NSV Liidu teiste vabariikide kolhoosides soovitatakse teha sul-

gudes söödalavad jõusöötadele ja koresöödale eraldi. Jõusöötat antakse sulgudes ülesriputatavais künades. Küna mõõdud on samad, nagu eespool kirjeldatud. Riputatavad künad on kerged puhastada ja pesta. Pärast söötmist künad pestakse ja riputatakse sulu seinale vahekäigu poolel kuni järgmise söötmiseni. Koresööda jaoks ehitatakse sõim sulu nurka 1—1,5 m kõrgusele põrandast.

Tallitööde mehhaniseerimine

Kolhoosi kui suurmajapidamise tingimustes on võimalik läbi viia ulatuslik tallitööde mehhaniseerimine, et kergendada inimeste tööd ja hoida kokku inimtööjõudu. Mehhaniseerimise peamisteks vahenditeks on: 1) rippraudtee, 2) automaatjootmine ja 3) elektrienergia.

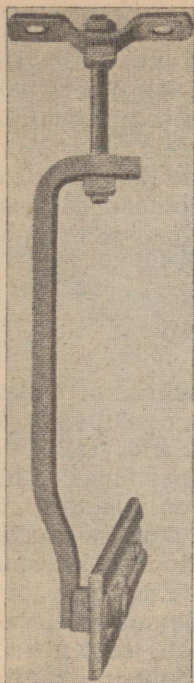
Rippraudteed kasutatakse söötade ja sõnniku transportimiseks. See ehitatakse talli keskmise vahekäigu kohale lae

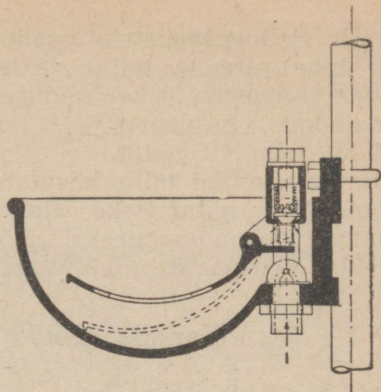
Joonis 10. Rippraudtee pöörang.

alla ja peab ulatuma kuni sõnnikuhoidlani. Rippraudtee koosneb järgmistest osadest: 1) lae alla kinnitatud roopast, 2) pöörangutest ja 3) transpordivagonettidest. Roopaks sobivad väikesed väliraudtee roopad. Need kinnitatakse vastavate hoidjatega lae külge nii, et need ei takista vagonette kandvate raste veeremist (vt.

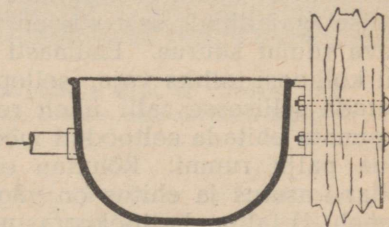
joon. 10). Pööranguid, mille ehitamine on raskem, võib ringteede ehitamisega (sõnnikuhoildlas) ka vältida. Sõnniku ja söötade veoks peavad olema eri vagonetid. Neid võib kodusel teel valmistada plekist või puust. Vagonett ripub vastava raamiga vähemalt kahe tugirattaga laealusel roopal (vt. joon. nr. 11).

Joonis 11. Ripp-
raudteerööpa kin-
nitamine lae
külge.

Joonis 12. Ventii-
liga jooginõu
läbilõige.

Joonis 13. Liht-
jooginõu
läbilõige.

Automaatjootmine tallides on otstarbekohane. Ei tarvitse karta, et töölt tulnud hiline hobune võiks auto-
maatjootmise puhul kohesel veejoomisel haigestuda, nagu
tavaliselt arvatakse. Individuaaljooginõu täitub veega aeg-
laselt ja hobune ei saa sealt korruga suurte sõõmudega
juua. Pealegi on tallimehel võimalik vee juurdevoolu ajuti-
selt sulgeda.

Automaatjootmise korraldamine tallis vajab vastavat
sisseseadet ja eriteadlasi-meistreid, kes selle kohale montee-

rivad. Selle peamisteks osadeks on: 1) veereservuaar, mis on ühine mitmele tallile ja laudale või kogu kolhoosile, 2) veejuhtmestik, 3) vee reguleerimise kast ja 4) individuaaljooginõud. On olemas ventiiliga varustatud ja lihtjooginõusid (vt. joon. 12 ja 13).

Elektrienergiat tallis kasutatakse valgustuseks ja elektrimootorite käivitamiseks. Elektrimootoreid omakorda kasutatakse vee pumpamiseks, söötade hekseldamiseks ja õhuvahetus-ventilaatorite käivitamiseks.

Vanade tallide korrastamine

Noored kolhoosid ei suuda esimese-teise aasta jooksul endile uusi talle ehitada. Nad peavad paratamatult korrastama ühistalliks mõne avarama talulauda või -talli. Sel juhul ei saa talli korrastamisel ja sisustamisel täpselt kinni pidada neist nõuetest ning mõõtudest, mis on uue talli ehitamisel vajalikud, sest siis on määravaks teguriks olemasoleva ruumi suurus. Enamasti on talude hooned kitsamad kui kolhoosi talliks vaja, sellepärast tulevad sulud ja latrid asetada sellisesse talli ühelt realt. Söödalavad tuleb aga tingimata ehitada eeltoodud mõõtude kohaselt, sest need ei nõua palju ruumi. Rõhutan eriti, et söödalava otstarbekohane asetus ja ehitus on väga olulise tähtsusega. Sellest oleneb: 1) tallimehe töökorrastus, sest otstarbekalt asetatud söödalava nõuab hobuste söötmisel palju vähem tööjõudu kui mitteotstarbekalt asetatud söödalava; 2) söötade kadu. Kui söödalava on nõuetekohaselt ehitatud ja asetatud, siis on sööda kadu sõnnikusse sattumise teel palju väiksem kui mitteotstarbekalt ehitatud söödalava puhul.

Mõnedes majapidamistes ei tehta koresöödale sõimi, vaid koresööt asetatakse maha hobuste jalgade ette. Siis läheb aga suur osa söödast kaduma ja sööt puutub kokku sõnnikuga, mis tekitab usstõve infektsiooniohu.

Korraldamata tallis leidub muudki hädavajalikku kohendamist ja parandamist. Talulaudad ja -tallid on meil liiga pimedad, seepärast tuleb akende suurendamisega ning uute akende juurdetegemisega valgustust parandada. Hobuste

Joonis 14 — Tori Hobusekasvanduse 1948. a. varakevadel sündinud võõrutatud varsad. Koplis, oktoobrikuu lõpul.

tervishoiulised nõuded, samuti puhtuse pidamine tallis nõuavad, et aknapinna suhe põrandapinnaga oleks vähemalt 1:20, soovitav on aga 1:15. Talli aknad peavad olema puhtad ja ruudud terved. Mitte asetada katkise klaasi asemele õletuusti või mis kätte juhtub, muutes seega talli veelgi pimedamaks. Vanades tallides ei ole tavaliselt nõuetekohast õhuvahetust. Ka see tuleb eelkirjeldatud viisil teostada.

Vanade tallide korrastamisel tuleb parandada ka ukсед, samuti lakaluugid, kust külm talvel pakasega sisse tungib ja talli liigselt jahutab. Talli seinad peavad olema kindlad ja võimalikult pragude ja aukudeta, kus võivad pesitseda mitmesugused kahjulikud putukad, kärbsed jt. Need praod ja augud tuleb saviga või lubjaga täita, et sein oleks võimalikult sile. Ka talli lagi peab olema kindel, et sealt ei ri-

puks alla õlekõrsi ega heinatoppe, mis koguvad mustust ja tolmu.

Kui seinad on tasandatud (ja lagi kohendatud, siis tuleb tall valguse ning puhtuse tõstmiseks valgeks lubjata. Lubjata võib pintsliga, parem on aga lubjapritsiiga, kust surve alt vabanenud lubjavee juga tungib pisimagi praod vahele ning võtab kärbestelt ja putukatelt võimaluse seal pesitseta. Värskest kustutatud lubjal on peale talli valgendamise veel suur desinfitseeriv toime.

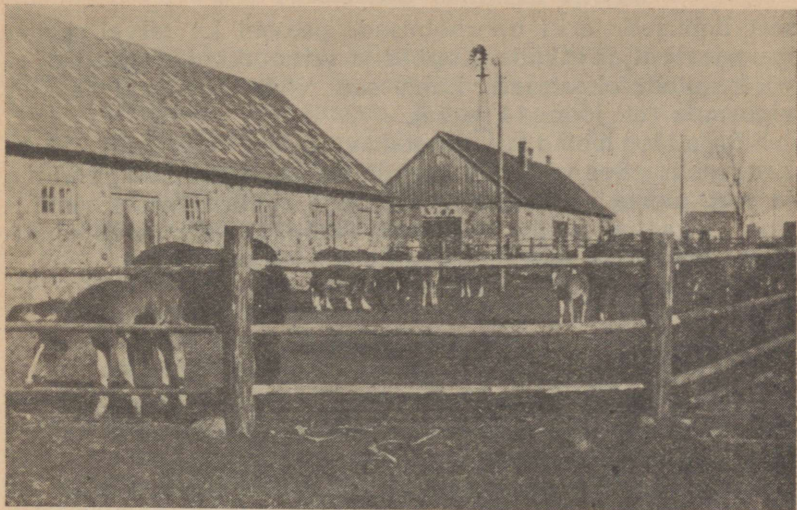
Vanade tallide korrastamisel tuleb ette näha ka ruum talli inventari, jõusööda ja koresööda jaoks. Hobuste, eriti noorhobuste jalutusruumiks tuleb talli vahetusse lähedusse rajada jalutuskoppel (tarandik). Sõnniku paigutamiseks tuleb rajada sõnnikuhoidla. Kui talli katus on vananenud, tuleb ka see uuendada.

Tallide kõrvalruumid ja varustus

Kolhoosi talli juures peab tingimata olema ruum valvekorra tallimehele, ladu jõusöödale ja eriruum rakmetele. Jõusööt (2—3 päeva varu) tuleb hoida tallis vastavates kirstudes — suurtes kastides kaane (ja lukuga. Hoburakmed tuleb riputada seintele puust hoidjatele. Rakmeid põrandale hunnikusse heita pole lubatud. Hoburakmeid on soovitatav hoida köetavas eri ruumis. Heinte ja muu koresööda ning allapanu hoidmiseks peab talli läheduses olema küün. Tallis ei tohi olla rohkem kui ühepäeva koresööda tagavara, sest liigsete varude olemasolu soodustab tuleohtu.

Talli juurde kuulub järgmine inventar: tulekaitse otstarbel tünn või vaat vee jaoks, käru sõnniku äravedamiseks, luud, ja hang (hark), kui puudub automaatjootmine, siis iga hobuse (jootmiseks eripang, veterinaar-esmaabi apteegi kapp, puhastusriistad: hari, kamm, vitsakimp, lapid ja kabjakonks — igal tallimehel. Igas tallis peaks olema seinakell, et hobuste hooldus toimuks rangelt kindla režiimi järgi.

Iga talli jaoks peavad olema kindlad veokid — reed ja vankrid sööda- ja sõnnikuveoks.

Joonis 15. Võõrutatud varsad tarandikus. (Tori Hobusekasvandus)

Tallilähedased ehitused

L a s i p u u d. Kõrgematele ja kuivematele kohtadele talli läheduses, ent mitte lähemale kui 5 m, ehitatakse lasipuud. Nende külge seotakse hobused puhastamise ajal. Lasipuud tehakse peenest palgist, mis on asetatud püstpostidele kõrgusega 1 m. Lasipuud ehitatakse sellise arvestusega, et igale hobusele oleks seal ruumi laiuti ca 1,5 m.

Hobustekoplid ja tarandikud. Noorhobuste jalutamiseks ja tiinetele märadele liikumise võimaldamiseks tuleb tallide juurde ehitada hobustekoplid ja tarandikud (jalutusaiad). Need erinevad ainult mõõdetelt. Tarandikud on väiksemad platsid, kus hobused saavad liikuda ja värskes õhus viibida, koplid aga suuremad, umbes 0,5 ha ja üle selle. Koplites hobused mitte ainult jalutavad ja viibivad värskes õhus, vaid ka toidavad endid rohuga suveperioodil. Tarandikkude tarade püirded peavad olema korras ka talvel,

sest hobused, eriti noorhobused, peavad ka talvel saama iga päev väljas liikuda. Koplite ja tarandikkude piireteks ei või kasutada okastraati, kuna see võib hobuseid raskelt vigastada (vt. joon. 14 ja 15).

Sõnnikuhoidla ehitatakse tallist vähemalt 50 m kaugusele. See võib olla karjalauda sõnnikuhoidlaga ühine ja peab olema veekindla aluspõhjaga, ümbritsetud kivimüüri-ga ja kaetud kindla katusega. Sõnnikuhoidla tuleb sõnni-kust tühjendada vähemalt üks kord 2—3 kuu kestel.

Tallide hooldus

Tallid peavad olema alati puhtad, sulgudes ja latrites puhas ja värske allapanu. Sõnnik tuleb iga päev ära koristada ja viia sõnnikuhoildlasse.

Mustus ja niiskus sulgudes ning latrites kutsub esile hobuste haigestumisi. Pärast igakordset hobuste puhastamist, söötmist ja jootmist tuleb talli vahekäigud puhtaks pühkida. Seintelt ja lagedelt tuleb vähemalt kaks korda kuus pühkida tolm ja ämblikuvõrgud. Tuleb pidevalt jälgida sulgude ja latrite põrandate seisukorda ning neid õigeaegselt remontida, tambitud savipõrandasse tekkinud augud tasan-dada ja määrida värske saviga. Talli tuleb sageli tuulu-tada, kuid seejuures ei tohi tekitada tõmbetuult.

Vähemalt kaks korda aastas — kevadel ja sügisel — tuleb talli seinad ja laed valgendada. Kärnataudi või muude nak-kushaiguste ilmnemisel hobuste juures tuleb veterinaar-personaali vastavate juhiste järgi teostada kogu talli, eriti aga haigestunud hobuste sulgude või latrite desinfekt-siooni.

Talli sissekäigu kõrval põrandal peab olema jalgade desinfektsiooniks vastav kast. See kujutab endast 40×80 sm suurust ja 8 sm sügavust kasti, mis on täidetud desinfitseeriva lahusega imbutatud saepuruga. Desinfitseerivaks lahuseks kasutatakse 3%-list kreoliini lahust. Iga võõras isik, kes tuleb talli teisest kolhoosist, peab selles kastis desinfitseerima oma jalatsite põhjad, et vältida seega nakkushaigust tekitavate pisikute sattumist talli.

Talli veterinaar-esmaabi apteek

NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja UK(b)P Keskkomitee määruses „Kolhooside ja sovhooside produktiivse ühisloomakasvatuse arendamise kolme aasta plaan (1949—1951)“ on öeldud: „...peale selle kannatab paljudes kolhoosides ühisloomakasvatus iga aasta suuri kahjusid loomade lõpmise läbi...“ Selle peamiseks põhjuseks on kiire esmaabiandmise puudumine.

Igas loomakasvatusefarmis peab olema vähemalt üks veterinaar-alaste teadmistega isik, kelle kasutuses on veterinaar-esmaabi apteek.

S. Spungeni järgi („Eesti Põllumajandus“ nr. 5, 1949. a.) peab veterinaar-esmaabi apteegis leiduma järgmised vahendid:

Inventari esemed: väike kaal koos vihtidega ravimite kaalumiseks, uhmer ravimite hõõrumiseks ja segamiseks, klaaslehtreid, mensuurklaase, irrigaator, hüdropult, 2 arstipõlle ja 2 käterätikut.

Arstiriistastikust: sirged ja kõverad käärid, pintsett, trokaar, suu-avaja, hambaraspel ja 2—3 veterinaartermomeetrit.

Sidematerjalist peab olema tagavaraks marlit, sidemeid, vatti ja kummivoolik veresulgemiseks.

Ravimite tagavara apteegis peab olema võimalikult mitmekesine. Neist tähtsamad on joodtinktuur, boorhape, vaseliin, kreoliin, formaliin, lüsool, talk, tanniin, tärpentin, söögisooda, karlsbadi sool ja glaubrisool.

Veterinaar-esmaabi apteekidega, hinnaga alates 200 rbl., varustab kolhoose Eesti NSV Põllumajanduse Ministri Veterinaar-Zootehniline Varustuskontor (Zoovetvaru), Tallinn, Lai tn. 39.

SISUKORD

Sissejuhatus	3
Üldnõuded hobusetallidele	4
Tallide asukoha valik	4
Tallide ehitusmaterjal	6
Tallide ehitusosad	6
Tallide sisemine ehitus. Latrid ja sulud (boksid)	11
Tallitööde mehhaniseerimine	16
Vanade tallide korrastamine	18
Tallide kõrvalruumid ja varustus	20
Tallilähedased ehitused	21
Tallide hooldus	22
Talli veterinaar-esmaabi apteek	23

Vastutav toimetaja I. Jürisson

Tehniline toimetaja E. Plaks

Kaanejoonise valmistanud R. Tungla

О. Нуут. Конюшня колхоза.

На эстонском языке.

50 kop.

A-14909

20

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00496474 0